

ВОСПИТАНИЕ

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ - СКОПЈЕ
ПЕДАГОШКИ ФАКУЛТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП

СПИСАНИЕ ЗА ТЕОРИЈА И ПРАКТИКА

год. 4, бр. 6-7, Штип 2005/06

ВОСПИТАНИЕ

Списание за теорија и практика

Издавач:

Педагошки факултет „Гоце Делчев,, - Штип

За издавачот:

Д-р Блаже Китанов, декан

Овој број го подготвија:

Д-р Блаже Китанов,
Д-р Емилија Петрова Ѓорѓева, М-р Зоран Здравов
М-р Снежана Јованава - Митковска
Кире Барбареев, Трајче Стојанов,

Компјутерска обработка:

Протоереј Николче Ѓорѓев

Јазична редакција:

Д-р Блаже Китанов

Тираж:

500 примероци

Списанието излегува двапати годишно

Пом. асс. Ирена КИТАНОВА
Педагошки факултет
Штип

БАСНАТА ВО ОДДЕЛЕНСКАТА НАСТАВА

Секој пишан збор во себе крие многу тајни и носи безброј пораки. Скриени пораки носат и малите епски творби напишани во проза или стих наречени Басни.

Басните се блиски до приказните за животни. Овие народни умотворби своето потекло го водат уште од периодот на неразвиената цивилизација, а нивното создавање било поврзано со трудот на првобитниот човек.

Денес басната се дефинира како специфичен литературен вид т.е. кусо епско дело во кое станува збор за животни или растенија на кои им се дадени особини на човекот.

Басната е слична на пословицата по завршување на соопштение, но таа доага како резултат на конкретни изложени ситуации во текстот. На крајот басната има поучна цел.

Во басната најчесто главни ликови се животните на кои им се предаваат определени човечки особини. Басната има алегоричен карактер и во неа симболично се прикажани личностите со следниве особини: мудрост и лукавост (лисицата), насилство и суровост (волкот), славољубие (лавот), наивност (јагнето), верност (кучето), тврдоглавост и инает (магарето).

Басната се разликува од приказните за животни, затоа што во неа секогаш треба да се бара преносното значење и да се открие алегоричноста. Содржината на басната мора да биде живописна и релјефна, да предизвикува живи слики кај маладиот читател. Доколку се почитуваат овие особини Басната според Белински “наликува на мала драма која има кусо, но стекнато и динамично сиже, со малку ликови, но со многу живост кои се носители на остри конфликти во животот“.

При употребата на басната во практиката се појавиле и неколку недоумици за тоа колку ваквиот литературен вид е полезен за децата. Според францускиот филозоф Ж.Ж.Русо басната може погрешно да биде сфатена од децата и да биде применета поинаква порака: „Басните можат да ги подучуваат возрасните луѓе, а на децата треба да им се кажува чистата вистина“.

Во нашата народна книжевност нема многу народни басни. Повеќе ги има во уметничката книжевност. Првите басни настанале во периодот кога писмената книжевност кај старите народи се пренела од писмена во усна форма. Постоела во верувањата на различни народи во верските книги, а се негувала и во класичната грчка и римска книжевност во седумнаесеттиот и осумнаесеттиот век.

Така денес во светската книжевност можат да се сретнат повеќе автори на басни со карактеристичен стил, посебност и автентичност во пишувањето. Како најпознати баснописци во светската книжевност се среќаваат следните автори: Езоп кај Грците,(проза); Лафонтен кај Французите, Крилов кај Русите (во проза и стих); јужнословенската литература Доситеј Обрадовиќ, и др.

Денес басната зазема доста значејно место во одделенската настава. За да се сфати основната содржина на басната е да се познаваат најпрво фазите на нејзината композиција:

- 1 Експозиција-авторот не воведува во содржината или го опишува местото, дејството, времето и личностите кои се среќаваат во басната.
- 2 Заплет-во овој дел е прикажан главниот мотив за дејството и главните случувања во басната.
- 3 Кулминација-претставува највисок точка во текстот и се постигнува целта во басната.
- 4 Перипетија-настанува целосен пресврт на дејството во басната по што следува разрешување на заплетот.
- 5 Расплет-следува на самиот крај од басната и претставува изложување на пораката и поуката која може да се добие од басната.

Содржината на басната може да се подели во два дела:

- 1 Алегоричен-расказот за животните во басната.
- 2 Наравоучение-поуката која авторот сака да ја презентира.

Во одредени случаи се среќава само едниот или другиот дел меѓутоа многу поефикасна би била самата басна доколку се среќа-

ваат и двата дела одеднаш. При интерпретација на басната потребно е наставникот преку сугестивни прашања да им помогне на учениците да ја сфатат пораката на текстот. Со анализата на животни се доаѓа до откривање на карактерот кој што се крие зад самото животно.

При анализа на басната во одделенската настава се среќаваат два модела кои најмногу зависат од креативноста на наставникот и неговата способност да се поттикнат децата да ја откријат пораката од басната. Како предуслов за анализата се земаат и возраста на учениците и нивните психофизички способности, а потребни се и поволна клима за работа во самата училница. Како почесто употребувани модели за интерпретација на басна се:

Прв модел:

1. Подготовка
2. Најавување на наставната единица
3. Изразно читање
4. Разговор за доживеаното
5. Анализа на басната
6. Ликовите во басната
7. Споредување на животните и луѓето
8. Поделба на реалното и фантастичното
9. Аналогија со животот
10. Откривање на алегорија
11. Генерализација
  - а) Главна порака
  - б) Поврзување на порака со поговорка
12. Самостојна работа на учениците
13. Домашна работа

Втор модел:

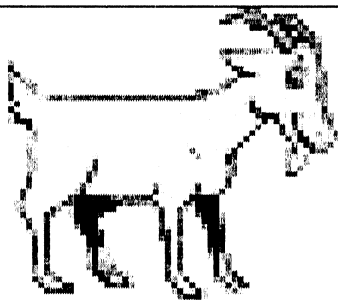
1. Подготовка
2. Збор за писателот на басната
3. Игра со содржина од басната
4. Разговор за ликовите
5. Изразно читање
6. Анализа на басната

- а) правење на план по делови и наслови
- б) поставување на прашања за карактерите на ликовите
- в) главни мисли од содржината на басната
- 7. Откривање на алегорија
- 8.Анализа на делови од басната, носители на пораката
- 9.Аналогија со животот

Модел за интерпретација на басната “Јарето и волкот“ од
Езоп од IV одделение.

Основни податоци:	
1.Студент:	
2.Училиште:	
3.Оделение:	IV одделение
4.Ментор:	
5.Наставна единица:	Јарето и волкот-Езоп
6.Тип на час:	Обработка на басната „Јарето и Волкот“
7.Цели и задачи:	
<ul style="list-style-type: none"> • Воспитни: • 1 Образовни: 	<ul style="list-style-type: none"> -поттикнување на интерес кон убавиот збор, правилно користење на македонскиот литературен јазик, -развивање на навика за изразно читање. -развивање на иницијативност, вниманис, флуентност на идеи при формулирање на поднасловите на логичките целини, -поттикнување на културата за усно и писмено изразување. -разликување на литературниот вид Басна, -развивање на композицијата на литературната творба, -оспособување за примена на различни форми на усно и писмено прераскажување, опишување, раскажување.
8.Наставни средства:	
<ul style="list-style-type: none"> • колективни: • индивидуални: 	<ul style="list-style-type: none"> -лектирно издание „Мувата и кочијата“-избор на басни, радио емисија (касетофонска лента), работни листови по македонски јазик за IV одделение. -наставно ливче, прибор за самостојна работа (молив,боички, тетратка за училишна работа).
9.Наставни методи:	Метод на разговор, текст метод, метод на демонстрација.
<ul style="list-style-type: none"> • методски облици: 	-разговор, дискусија, монолог.

<p>•1 методски поединости:</p>	<p>-слушање на радиосмисија, воочување, набљудување, поврзување, објаснување, прераскажување, излагање на предлози.</p>
<p>10.Наставни форми:</p>	<p>-индивидуална, фронтална по тројца (при читање на текст по улоги).</p>
<p>11.Активности на наставникот:</p>	<p>Подготвување на материјал (снимена радиосмисија на касетофонска лента); преку прашања наставникот ги поттикнува да размислуваат во врска со тоа кои се особините на ликовите во басната и нејзината поука; се одредуваат ученици кои ќе го читаат текстот по улоги; објаснува непознати зборови, помага во формулирање на поднасловите; учествува во донесувањето на заклучокот, и во препознавање на идејата во басната и незино воочување во реалноста; дели наставни ливчиња (објаснува како да ги решат барањата, контролира како учениците работат и на крајот заедно ги анализираат резултатите); На крајот, во завршниот дел на часот ја задава домашната задача.</p>
<p>12.Активности на ученикот:</p>	<p>-Внимателно ја слуша радиосмисијата и размислува во врска со самата содржина на басната; одговара на прашањата од наставникот; чита по улоги; објаснува кои и какви се особините на ликовите; ја воочува главната мисла и ја препознава во практичниот живот; ги решава барањата во наставните ливчиња и учествува во формирање на заклучокот; На крајот од часот го запишува планот од таблата во училишната тетратка, а воедно и пораката на басната.</p>
<p>13.Тек на часот:</p> <p>• Воведен дел:</p>	<p>Воведниот дел од часот се започнува со прашања за да се мотивираат учениците за работа. Откако ќе се посочат сликите на таблата се поставуваат прашања од типот:</p> <p>-Кои се животните на сликата?</p> <p>-Некој да ми го опише јарето?</p> <p>-Ајде кој ќе ми го опише волкот?</p> <p>-Со што се храни јарето, а со што волкот?</p> <p>Одговори:</p> <p>-Овие животни на сликата се јарето и</p>

волкот.

-Јарето е нежно и бело со мало опавче.

-Волкот е страшен, суров и многу крволочен.

-Јарето се храни со трева и селени растенија, а волкот со млади јагненца или јариња.

По овој разговор наставникот им кажува дека денес на овој час ќе слушнат како разговараат волкот и јарето. Треба да бидат внимателни и да размислуваат за тоа како се однесуваат тие и како завршува нивниот разговор.

Пред да ја пушти касетофонската лента за да ја слушнат басната наставникот ги прашува:

-А дали животните зборуваат?

Учениците одговараат:

-Животните не зборуваат.

Тогаш наставникот им објаснува: Точно животните не зборуваат. Меѓутоа во оваа приказна која ја нарекуваме басна волкот и јарето ќе зборуваат. Преску нивните особини, маани ќе ги препознаеме мааните на лугето. На крајот ќе извадиме и поука. Оваа басна е напишана многу одамна во Грција од баснописецот Езоп. Сега слушајте внимателно!

Во радиоемисијата се користени посебни звучни ефекти (жуборење на поток, шумолење на листовите во гората, песна на птиците) со цел да се долови амбиентот, местото на случување на ова дејство. Во гласот на ликовите се препознава нијанса на невиност, кроткост (кај јарето) и суровост, насилство (кај волкот).

Откако ќе ја слушнат басната наставникот поведува разговор:

-Ви се допадна ли басната "Јарето и Волкот"?

-Кои се вашите први впечатоци?

-За кого станува збор во оваа басна?

-Како се однесувал Волкот?

-А како реагирало Јарето?

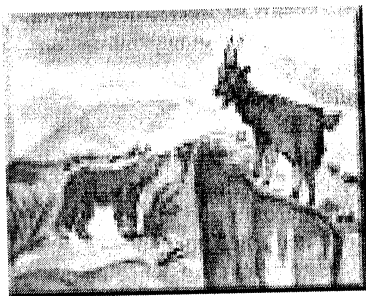
-Што одговорило на жестокиот волк?

-Дали успеало да се одбрани?

-Како завршува басната?

- Главен дел:

Учениците одговараат:

-Басната многу ни се допадна.
-Таа беше убава, а најмногу ни се допадна малото јаренце. Беше толку мило и нежно.
-Во оваа басна се раскажува за јарето и волкот.

-Волкот сакал да го излаже јарето.

-Јаренцето му дало предлог на волкот со кој го надитрил.

-Волкот го добил она што го заслужил.

Во продолжение наставникот бара од учениците некој да го прочита делот на волкот, друг на јарето а трет на нараторот. Останатите ученици треба да слушаат и да внимаваат, така да ги обележат сите непознати зборови во текстот.

Откако ќе се прочита првиот дел, еден ученик го прераскажува. Истата постапка се повторува со сите три дела. Откако ќе се заврши со читањето и прераскажувањето се преминува на делот кога учениците запишуваат наслови на таблата за секој прераскажан дел.

Насловите гласат:

1. Средбата на јарето и волкот.
2. Волкот се обидува да го прелаже јаренцето.
3. Јарето со својата мудрост го прелажува волкот.
4. Волкот го добива заслуженото.

По мала пауза се започнува со анализа на ликовите за да се откријат нивните особини. Ова наставникот го прави преку разговор:

- Како авторот го опишува волкот?
- Со какви особини се одликува јарето?
- Како јарето успеало да се одбрани од волкот?
- Ќе можеме ли постапките на овие ликови да ги поврземе со обичните луге, со реалниот живот?

Учениците одговараат:

- Авторот волкот го опишал како суров, насилствено, тоа е животно кое сакајќи да му наштети на јарето го извлекло подебелиот крај.
- Јарето се одликува со нежност и наивност, меѓутоа во баснава има и особини на

• Завршен дел:

мудрост со кои и ќе успее да се извлече од канците на волкот.

-Сите овие особини кои се прикажани преку животните можеме да ги препознаеме и кај лугето во обичниот живот. И во реалниот живот постојат луѓе кои се однесуваат сурово и наслнички, а постојат и луѓе кои се наивни но со огромната мудрост во себе можат да му стават крај на суровото.

Потоа наставникот бара од учениците да му прочитаат реченица или дел каде е преставена особината со која се врши споредбата меѓу лугето и животните.

Потоа наставникот бара од учениците да му кажат во кој дел од басната е сместена поуката од самата басна.

Учениците одговараат дека таа е сместена во последниот дел од басната и гласи:

“Што си барав тоа и си најдов. Што ми требаше да глумам свирач кога сум касап.“

На крајот наставникот им посочува на децата дека и на таквите ликови кои се сурови и лоши некогаш ќе им треба помош, но кога ќе сватат дека ја немаат од никого ќе мора да го сменат начинот на живот.

Наставникот на таблата со креда во боја ја запишува пораката од басната а тоа е: “Не прави му го на друг она што не сакаш да ти го направат на тебе“.

Во завршниот дел наставникот им посочува на учениците:

-текстот да се научи убаво да се чита за наредниот час.

-да се пополнат работните листови на стр.27 по македонски јазик.

-планот кој е запишан на таблата да се препише во училишната тетратка, а пораката со црвена боичка.

Во прилог следи басната „Јарето и волкот“ - Езоп

Волкот збркал едно јаре кое беше заостанало зад своето стадо. Јарето се свртело и му рекло:

-Драги волку, знам дека ми нема спас и оти сум твој плен, ама за да не загинам неславно, те молам, засвири за да заиграам.

-Волкот засвирел, а јарето заиграло. Но, кога свирката ја чуле кучињата, вчасот дотрчале па фатиле да го гонат волкот. А волкот се свртел накај јарето и рекол:

-Што си барав тоа си најдов. Што ми требаше да глумам свирач кога сум касап.